

УДК 377.5

© Кайдалова Л.Г., Поєдинцева Л.Л., 2017 р.

<http://orcid.org/0000-0003-4693-678X>

<https://orcid.org/0000-0002-3782-2046>

<http://doi.org/10.5281/zenodo.1243593>

Л. Г. Кайдалова,

Л. Л. Поєдинцева

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ТА МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ ФАХОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МЕДИЧНИХ СЕСТЕР

У статті висвітлено теоретичні аспекти фахової компетентності майбутніх медичних сестер та її розуміння авторами, посилаючись на вітчизняний та зарубіжний досвід. Обґрунтовано педагогічні умови та представлено авторську структурно-функціональну модель формування фахової компетентності медичних сестер у медичному коледжі.

Схарактеризовано основні структурні компоненти моделі, а саме: цільовий, змістовний, діяльнісний, результативно-корекційний. З метою формування фахової компетентності майбутніх медичних сестер у медичних коледжах застосовано такі методологічні підходи, як: системний, ресурсний, діяльнісний, компетентнісний.

Авторами також виокремлено критерії та показники рівня сформованості фахової компетентності: мотиваційний, когнітивний, комунікативний, функціональний.

Ключові слова: *фахова компетентність, медична сестра, медичний коледж, формування, педагогічні умови, структурно-функціональна модель.*

Кайдалова Л. Г., Поєдинцева Л. Л. Педагогические условия и модель формирования профессиональной компетентности медицинских сестер.

В статье освещены теоретические аспекты профессиональной компетентности будущих медицинских сестер и ее понимание авторами, ссылаясь на отечественный и зарубежный опыт. Обоснованы педагогические условия и представлена авторская структурно-функциональная модель формирования профессиональной компетентности медицинских сестер в медицинском колледже.

Охарактеризованы основные структурные компоненты модели, среди которых: целевой, содержательный, деятельностный, результативно-коррекционный. С целью формирования профессиональной компетентности будущих медицинских сестер в медицинских колледжах применены следующие методологические подходы: системный, ресурсный, деятельностный, компетентностный.

Авторами також виділені критерії і показатели уровня сформированности профессиональной компетентности: мотивационный, когнитивный, коммуникативный, функциональный.

Ключевые слова: фаховая компетентность, медицинская сестра, медицинский колледж, формирование, педагогические условия, структурно-функциональная модель.

Kaidalova L.G., Poedientseva L.L. Pedagogical conditions and model of professional competence formation of nurses. The article illustrates the theoretical aspects of the professional competence of future nurses at a college and its understanding by the authors, referring to the theoretical analysis taking into account native and foreign experience. The pedagogical conditions have been substantiated for forming the professional competence of future nurses at a college. We have presented the developed author's structural and functional model of forming the professional competence of nurses at a medical college.

The main structural components of the model are characterized, among which such basic constituent blocks as the target, content, activity, result-corrective ones. With the purpose of forming professional competence of future nurses at medical colleges, the following methodological approaches are applied: system, resource, activity, and competence ones.

The authors have emphasized the following criteria and indicators of the level of the professional competence formation such as motivational, cognitive, communicative, and functional ones.

Keywords: faculty competence, nurse, medical college, formation, pedagogical conditions, structural-functional model.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Реформа медицини в Україні, інтеграція в європейський простір, вимоги споживачів до надання якісних медичних послуг, зумовили пошуки та реалізації заходів щодо професійної підготовки медичних сестер у вітчизняних медичних коледжах. В умовах сьогодення необхідно готувати компетентну медичну сестру, здатну швидко реагувати на зміни та приймати рішення як в стандартних, так і надзвичайних умовах, постійно підвищувати свій професійний рівень та самовдосконалюватись. У зв'язку з цим актуальним є дослідження, орієнтовані на пошук та реалізацію заходів щодо формування фахової компетентності медичних сестер.

Аналіз основних досліджень і публікацій, в яких започатковано розв’язання даної проблеми. Аналіз основних понять, пов’язаних з професійною підготовкою медичних сестер у коледжах, висвітлено в наукових працях Т. Кудрявцевої, В. Мартинюк, І. Махновської, І. Радзієвської, В. Шатило, Н. Шигонської та ін.

З огляду на те, що сучасна галузь охорони здоров’я потребує висококваліфікованих медичних сестер, підготовлених до реалізації виробничих функцій у незнайомих, складних та екстремальних умовах діяльності, Т. Кудрявцева слушно наголошує, що сучасні медичні сестри повинні бути відповідальними, професійними і мобільними, конкурентоспроможними особистостями, здатними до активних, цілеспрямованих, професійних дій у проблемних ситуаціях. Автор констатує, що в Україні процес підготовки майбутніх медичних сестер до розв’язання проблемних ситуацій у професійній діяльності передбачає формування не тільки знань, вмінь та навичок, а й професійних компетенцій, професійно важливих якостей та здібностей [1, с. 51-56].

Мета статті: обґрунтувати й схарактеризувати педагогічні умови та структурно-функціональну модель формування фахової компетентності медичних сестер у коледжі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Здійснений у дослідженні аналіз науково-педагогічної, філософської, методичної та фахової літератури дозволив з’ясувати стан формування фахової компетентності медичних фахівців, враховуючи зарубіжний та вітчизняний досвід.

Фахову компетентність у дослідженні визначено як комплекс особистісних та професійних якостей, що необхідні для ефективної й результативної професійної діяльності. Фахівцем, який професійно компетентний, можна назвати того, хто на досить високому рівні здійснює свою професійну діяльність, постійно досягає високих результатів у здійсненні поставлених завдань.

Фахова компетентність медичної сестри є комплексом професійних знань, вмінь та навичок, які потрібні для здійснення професійної діяльності в межах окреслених функціональних обов'язків, вирішення нестандартних ситуацій у процесі фахової діяльності, та професійно значущих особистих якостей медичного працівника.

Фахова компетентність є важливим критерієм якості підготовки фахівців медичного профілю і ґрунтуються на взаємозв'язку особистісних цінностей і професійних якостей, що визначають спрямованість особистості на здійснення медичної діяльності та вирішення професійних завдань. Формування фахової компетентності медичного працівника середньої ланки є пріоритетним напрямом у підготовці висококваліфікованого фахівця.

Підвищення рівнів сформованості фахової підготовки медичних сестер в умовах сьогодення зумовлює обґрунтування та реалізацію педагогічних умов, розробку та впровадження нової моделі формування фахової компетентності майбутніх фахівців у медичних коледжах; розробку навчально-методичного супроводу тощо.

З метою формування фахової компетентності медичних сестер було виявлено та обґрунтовано такі педагогічні умови:

- удосконалення методичного рівня підготовки викладацького складу шляхом проведення спеціальних заходів, спрямованих на підвищення якості викладання дисциплін;
- застосування активних та інтерактивних методів навчання в умовах реалізації дуального навчання на прикладі професійно орієнтованих дисциплін;
- забезпечення практичної спрямованості самостійної роботи студентів в умовах реальної професійної діяльності.

Реалізація вищезазначених педагогічних умов дозволяє викладачам медичного коледжу підвищити рівень педагогічної майстерності для покращення підготовки майбутніх медичних фахівців шляхом проведення таких заходів: збагачення тематики методичних циклових комісій; організація школи

педагогічної майстерності та молодого викладача; проведення круглих столів, тренінгів, педагогічних читань, відкритих занять, майстер-класів; створення належного навчально-методичного забезпечення занять; упровадження активних та інтерактивних методів навчання (застосування ділових та рольових ігор, моделювання професійно-орієнтованих ситуацій, завдань, що вимагають нестандартного підходу до їх розв'язання); удосконалення аудиторної та позааудиторної самостійної роботи студентів (аналітичний розгляд наукових публікацій, підготовка доповідей і повідомлень, складання узагальнюючих таблиць, презентація, участь у діловій, рольовій або командній грі, укладання портфоліо, проведення експерименту, робота студентів безпосередньо біля ліжка хворого, виконання і захист науково-дослідної роботи).

Окреслені заходи стали підґрунтям для визначення таких критеріїв та показників, як:

- *мотиваційного* (ставлення до обраної професії медичної сестри; прагнення і здатність до навчання);
- *когнітивного* (ступінь володіння фаховими знаннями; якість фахових знань);
- *комунікативного* (прояв професійно значущих якостей, які набувають свого розвитку в процесі фахової підготовки медичних сестер; володіння навичками спілкування);
- *функціонального* (здатність застосовувати фахові знання на практиці; сформованість фахових умінь і навичок).

З метою формування фахової компетентності майбутніх медичних сестер у медичних коледжах було розроблено модель, було узагальнено та систематизовано наукові праці щодо сутності та змісту фахової компетентності майбутніх медичних сестер; визначено складові моделі; розроблено графічне зображення моделі, що передбачає чіткі взаємозв'язки між її складовими.

Запропонована структурно-функціональна модель формування фахової компетентності майбутніх медичних сестер у медичних коледжах містить такі основні блоки: *цільовий, змістовний, діяльнісний, результативно-корекційний*.

Цільовий блок визначає провідну мету щодо реалізації потреби сучасного суспільства у медичних сестрах, яка конкретизується рядом завдань по формуванню їх фахової компетентності.

Цей блок моделі має мету, завдання, об'єкти (студенти коледжу) на яких здійснюється вплив та суб'єкти, які цей вплив забезпечують (викладачі). У нашому баченні мета виступає в якості інструменту, що створює впорядковану взаємодію між усіма іншими складовими розробленої моделі та здійснює цілісний вплив на формування фахової компетентності майбутніх медичних сестер у медичних коледжах. Отже, метою в розробленій моделі є формування у майбутньої медичної сестри відповідного рівня фахової компетентності.

Змістовий блок враховує принципи, методи, форми та засоби педагогічного впливу, що використовуються в освітньому процесі навчального закладу.

Змістовий блок моделі містить такі взаємопов'язані компоненти:

- *мотиваційно-ціннісний* (ставлення до обраної професії медичної сестри; прагнення і здатність до навчання);
- *когнітивно-змістовний* (ступінь володіння фаховими знаннями; якість фахових знань);
- *комунікативно-особистісний* (прояв професійно-значущих якостей, володіння навичками спілкування);
- *діяльнісно-контрольний* (здатність застосовувати отримані знання на практиці; сформованість професійних умінь і навичок).

Діяльнісний блок моделі формування фахової компетентності майбутніх медичних сестер у медичних коледжах побудований відповідно мети, змісту, структури освітнього процесу та включає відповідні форми, методи та засоби (індивідуальні та колективні), серед яких: проведення для викладачів спеціальних заходів, спрямованих на підвищення якості викладання дисциплін; застосування активних та інтерактивних методів із елементами дуального навчання; формування фахової компетентності майбутніх медичних сестер в

умовах реальної професійної діяльності шляхом практичної спрямованості аудиторної та позааудиторної самостійної роботи студентів.

Результативно-корекційний блок включає конкретні етапи, а саме: *діагностичний* (етап констатувального експерименту під час якого з'ясовано дійсний рівень сформованості фахової компетентності майбутніх медичних сестер у медичних коледжах та намічені перспективи щодо вдосконалення), *формувальний* (етап експериментального дослідження під час якого реалізовано модель та впроваджено педагогічні умови фахової компетентності майбутніх медичних сестер у медичних коледжах); *корекційний* (внесення коректив у процес формування фахової компетентності майбутніх медичних сестер).

У цьому блоці зазначено критерії (мотиваційний, когнітивний, комунікативний, функціональний) та рівні (високий, середній, низький) сформованості фахової компетентності майбутніх медичних сестер.

У практичному аспекті структурно-функціональна модель дасть нам змогу провести усвідомлений пошук оптимальних шляхів формування фахової компетентності майбутніх медичних сестер у медичних коледжах.

У нашому баченні структурно-функціональна модель, яка розроблена з метою формування фахової компетентності майбутніх медичних сестер у медичних коледжах, відповідає таким критеріям:

- *мотиваційний* (ставлення до обраної професії медичної сестри; прагнення і здатність до навчання);
- *когнітивний* (ступінь володіння фаховими знаннями; якість знань);
- *комунікативний* (прояв професійно-значущих якостей, володіння навичками спілкування);
- *функціональний* (здатність застосовувати отримані знання на практиці; сформованість професійних умінь і навичок).

У цілому вважаємо, що реалізація структурно-функціональної моделі формування фахової компетентності майбутніх медичних сестер у медичних

коледжах передбачає активізацію процесу навчання завдяки оптимізації структури та змісту навчання через вплив запропонованих педагогічних умов.

Розроблена та реалізована у дослідженні модель формування фахової компетентності майбутніх медичних сестер у медичних коледжах є структурно-функціональною та містить у собі етапи процесу фахової підготовки, відображає підходи, компоненти, послідовність, взаємозв'язок цих елементів та особливості фахової підготовки медичних сестер у коледжі.

З метою формування фахової компетентності майбутніх медичних сестер у медичних коледжах застосовувалися такі методологічні підходи: *системний, ресурсний, діяльнісний, компетентнісний*.

Системний підхід дав змогу здійснити поділ складних явищ дійсності на частини або елементи, визначити способи організації окремих частин (елементів) системи в єдине ціле, взаємопідпорядкувати елементи системи і з'ясувати їх взаємодію. Згідно з цим підходом навчання досліджується як цілісна система, компонентами якої є мета, зміст, методи, засоби, форми і результати.

Системний підхід передбачає врахування різних аспектів зв'язків між різними дисциплінами у підготовці майбутніх медичних сестер у медичних коледжах, відтак він є основою для використання *ресурсного підходу*, який сприяє реалізації навчання, зорієнтованого на пошук і розвиток потенційних можливостей кожної майбутньої медичної сестри. Ресурс визначається як сукупність об'єктивно існуючих умов і засобів, необхідних для реалізації потенційних можливостей суб'єкта педагогічного процесу. Ресурси поділяються на зовнішні (засоби й умови) і внутрішні – індивідуальні та колективні. Ресурсний підхід узгоджує зовнішні і внутрішні індивідуалізовані ресурси особистості на засадах реалізації особистісної зорієнтованості професійної освіти, забезпечення професійного індивідуального розвитку суб'єкта, позитивного зворотного зв'язку. В основі ресурсного підходу лежить принцип відповідності завдань до наявних і необхідних ресурсів.

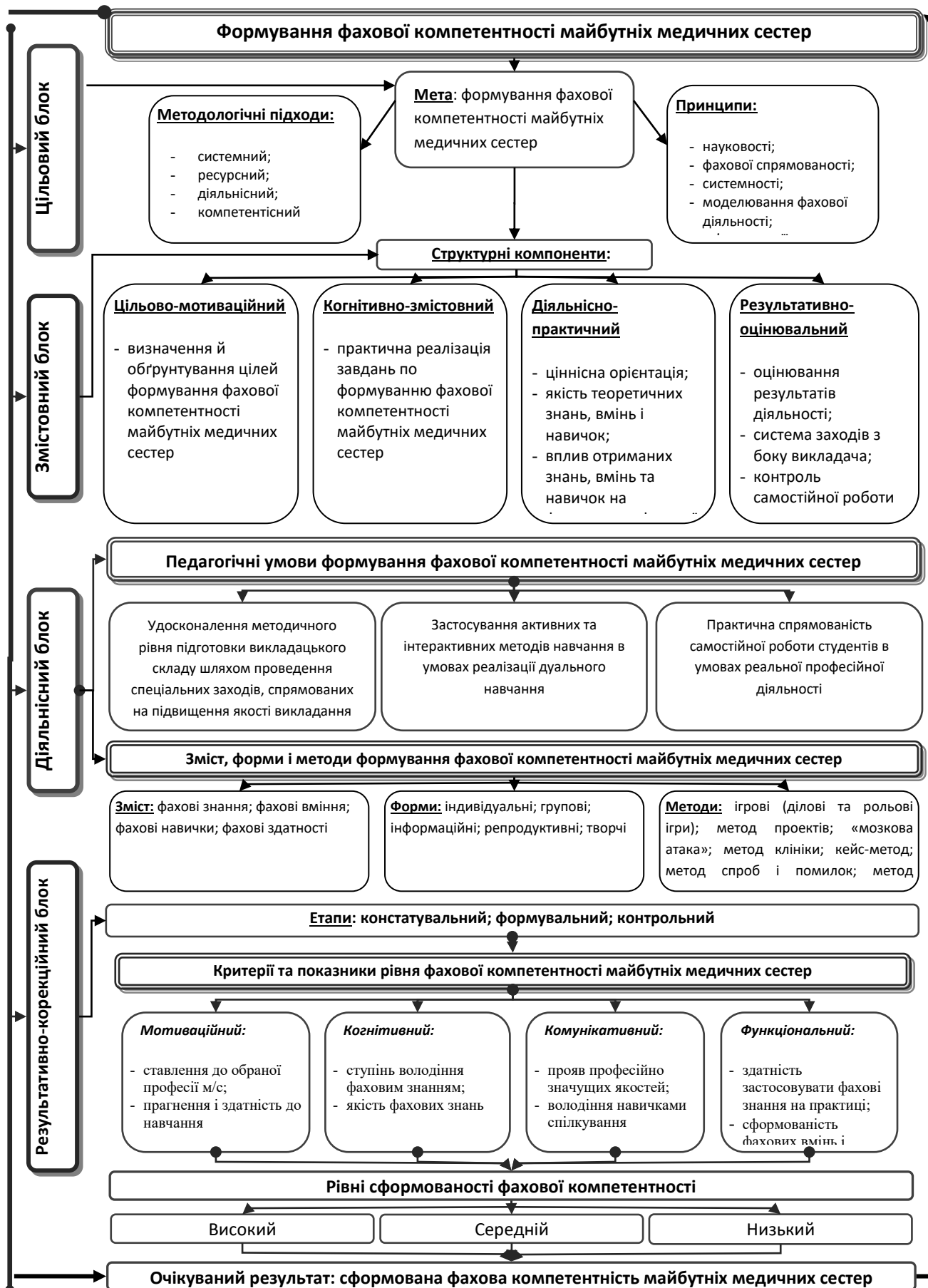

Рис. Структурно-функціональна модель формування фахової компетентності медичних сестер

Важливим у структурно-функціональній моделі є *діяльнісний підхід*, який ґрунтується на тому, що будь-яка діяльність людини відбувається через усвідомлення необхідності цієї діяльності. Діяльнісний підхід дав змогу досліджувати здатність особистості до саморозвитку, формувати вміння орієнтуватися в безперервному потоці інформації, обирати стратегію для досягнення визначених цілей.

Про необхідність застосування компетентнісного підходу в структурно-функціональній моделі свідчить те, що його використання дає змогу: готувати кадри відповідно до динамічних змін ринку, його вимог, що зумовлює мету та зміст професійної підготовки фахівця; розглядати та деталізувати спільну мету – професійну компетентність як сукупність певних компетентностей, що до неї належать; змістовно, продуктивно й інструментально об'єднати мету, зміст, процес; зробити методику навчання більш конкретною, посилюючи її прикладну спрямованість; сприяти підвищенню якості навчання та його продуктивності.

Формування фахової компетентності майбутніх медичних сестер передбачало залучення студентів до моделювання клінічних ситуацій на практичних заняттях та до удосконалення практичної діяльності в умовах стаціонару лікувально-профілактичного закладу (як елемент дуального навчання). Завдяки таким умовам відбувалась оптимізація здатності студентів встановити зв'язок між фаховими знаннями, ситуацією і готовністю майбутніх медичних сестер здійснювати певні дії за фахом.

Отже, поєднання у структурно-функціональній моделі діялісного та компетентнісного підходів сприяло використанню студентами фахових знань у процесі теоретичної та практичної діяльності.

Структурно-функціональна модель формування фахової компетентності майбутніх медичних сестер у медичних коледжах реалізована через *цільово-мотиваційний, когнітивно-змістовний, діялісно-практичний, результативно-оцінювальний компоненти*. Вона уможливлює наочне відображення структури і

змісту фахової підготовки студентів (майбутніх медичних сестер), дослідження можливостей педагогічного управління навчально-пізнавальною діяльністю майбутніх фахівців, розробку відповідного навчально-методичного супроводу і контрольно-діагностичного інструментарію.

Експериментальна перевірка моделі та педагогічних умов надала можливості встановити, що загальний приріст усередненого коефіцієнта відповідності у групі ЕГ-1 склав 0,15, а у групі КГ-1 – лише 0,05.

Зокрема, 88,2% студентів показали високий та середній рівень здатності застосовувати фахові знання на практиці; 76,8% студентів досягли високого та середнього рівня сформованості фахових умінь і навичок; високий та середній рівень за ступенем володіння фаховими знаннями та якістю фахових знань продемонструвало 75% респондентів.

У результаті упровадження заходів на формувальному етапі експериментального дослідження відбулися суттєві позитивні зміни у мотиваційній сфері студентів групи ЕГ-1. Про це свідчить ставлення студентів до обраної професії – медичної сестри, – яке на високому рівні продемонстрували 42,1%, а прагнення і здатність до навчання на високому рівні показали 32,9% студентів.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок. Таким чином, реалізація педагогічних умов та відповідно структурно-функціональної моделі формування фахової компетентності медичних сестер засвідчила, що суттєво підвищився рівень сформованості компетентностей відповідно до визначених критеріїв та показників, посилились мотивація та зацікавленість у результатах навчання, відповідальність за навчальні досягнення та ін.

Виконане дослідження не вичерпує всіх аспектів підготовки майбутніх медичних сестер у коледжі. Перспективу подальших розвідок вбачаємо у використанні освітніх інновацій у професійній підготовці медичних сестер.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кудрявцева Т. Специфіка підготовки майбутніх медичних сестер до розв'язання проблемних ситуацій у професійній діяльності. Гуманізація навчально-виховного. процесу. – 2012. – Вип. LIX. – С. 51 – 56.
2. Маркович О. В. Проблема підготовки майбутніх медичних сестер в умовах коледжу. Діагностичні центри : медико-біологічні аспекти діагностичного процесу : зб. праць міжнар. наук.-практ. конф. / Рівненський діагностичний центр ім. В. Поліщука. – Рівне, 2005. – С. 98-101.
3. Марценюк В. П. Дистанційна система навчання як засіб для здобуття освітньої кваліфікації бакалавра та магістра медсестринства в Тернопільському державному медичному університеті імені І. Я. Горбачевського. Медична інформатика та інженерія. – 2013. – № 2. – С. 33-36.
4. Махновська І. Р. Професійна підготовка магістрів сестринської справи в умовах ступеневої освіти. – Дисертація канд. пед. наук: 13.00.04, Житомир. держ. ун-т ім. Івана Франка. – Житомир, 2015. – 200 с.
5. Махновська І. Р. Професійна підготовка магістрів сестринської справи в умовах ступеневої освіти. Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – Житомир : Вид-во ЖДУ, 2013. – Вип. 67. – С. 183-186.
6. Удосконалення підготовки медичних сестер в Україні / В. Й. Шатило, В. З. Свиридюк, П. В. Яворський // Україна. Здоров'я нації. – 2013. – № 3. – С. 93-96.
7. Шатило В. Й. Перспективні підходи до удосконалення підготовки медсестер в Україні. – Магістр медсестринства – 2013. – №2(10). – С. 5-11.